

dr hab. prof. UAM Barbara Jankowiak
Pracownia Psychopedagogicznych Badań nad Rozwojem Człowieka
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej mgr Ewy Banasiak-Macherskiej
zatytułowanej**

**UWARUNKOWANIA ROZWOJU SPOŁECZNO-ZAWODOWEGO
NAUCZYCIELEK-LOGOPEDEK W NARRACJACH BIOGRAFICZNYCH
przygotowanej pod kierunkiem dra hab. prof. UZ Mirosława Kowalskiego,
Zielona Góra 2024, ss. 303**

Dokonując oceny rozprawy doktorskiej przygotowanej przez Magister Ewę Banasiak-Macherską odniosę się do: ogólnej charakterystyki pracy (w tym tytułu, struktury rozprawy i bibliografii) oraz jej merytorycznej zawartości. Całość zakończę konkluzją.

Praca doktorska Ewy Banasiak-Macherskiej liczy trzysta trzy strony i została podzielona na cztery rozdziały poprzedzone wstępem, zwieńczone wnioskami i uogólnieniami. Dwa pierwsze dotyczą analizy teoretycznej badanego zjawiska, trzeci metodologii prowadzenia badań empirycznych, natomiast rozdział czwarty to analiza uzyskanych wyników. Całość zamykają: bibliografia, netografia i spis aktów prawnych. Tytuł pracy w pełni oddaje jej zawartość. Rozprawa ma klasyczną strukturę, która nie budzi zastrzeżeń: od przeglądu literatury przedmiotu, poprzez projekt badawczy, po analizę i interpretację uzyskanych rezultatów. Należy podkreślić, że układ treści jest przejrzysty a poszczególne rozdziały i podrozdziały wynikają jeden z drugiego tworząc logiczną całość. Literatura, na której Autorka oparła swoje analizy, jest bardzo bogata. Liczy ponad 300 pozycji i zawiera prawie wyłącznie prace polskich autorów. Są to pozycje reprezentatywne dla badanego problemu.

We wstępie Autorka w sposób rzeczowy prezentuje pole problemowe swojego doktoratu, jego zawartość i jasno uzasadnia sformułowanie tematu. Doktorantka będąc zaangażowaną praktyczką podjęła się analizy uwarunkowań rozwoju społeczno-zawodowego nauczycielek-logopedek i ich funkcjonowania w roli zawodowej. W tym miejscu pragnę podkreślić, że doceniam tak silnie osadzoną w doświadczeniach zawodowych motywację Autorki do podjęcia eksploracji naukowych.

Rozdział pierwszy, zatytułowany „Perspektywa historyczno-społeczna w kształtowaniu się profesji nauczyciela-logopedy w Polsce”, składa się z czterech podrozdziałów. Magister Ewa Banasiak-Macherska nakreśliła historię nabywania wykształcenia w zawodzie nauczyciela-logopedy w Polsce oraz historię pierwszych ośrodków akademickich kształcących logopedów i logopedki. Następnie dokonała analizy przebiegu awansu zawodowego nauczyciela na tle przemian społecznych, transformacji ustrojowej i ekonomicznej oraz reform systemu oświaty w Polsce. W dalszej kolejności Pani Magister opisała przebieg procesu nabywania wykształcenia logopedycznego. Rozdział wieńczy charakterystyka roli logopedy w procesie diagnostyczno-terapeutycznym w kontekście wyboru specjalizacji logopedycznej.

Rozdział drugi „Uwarunkowania rozwoju zawodowego nauczyciela-logopedy” zawiera cztery podrozdziały. Pani Magister szczegółowo opisała w nim rolę autorytetów zawodowych a także znaczenie motywacji w procesie nabywania profesji logopedy, znaczenie pracy zawodowej nauczyciela-logopedy dla rozwoju osobistego a także wagę samokształcenia w zawodzie nauczyciela-logopedy. W sposób ciekawy pokazała zarówno przykłady dobrych praktyk, dzięki którym środowisko zawodowe dba o jakość wykonywanej pracy, na przykład poprzez zdobywanie przez aktywnych zawodowo logopedów Certyfikatu Zawodowego Logopedy, w kontraście do przykładów pseudorozwoju, polegającego na gromadzeniu zaświadczeń o ukończeniu rozmaitych kursów, które są jedynie sposobem na zdobywanie przez nauczycieli-logopedów poszczególnych stopni awansu zawodowego.

Podsumowując tę część recenzji mogę stwierdzić, że Doktorantka wykazała się wiedzą teoretyczną na temat uwarunkowań rozwoju i funkcjonowania zawodowego logopedek/logopedów w Polsce. Należy podkreślić, że opisanie tych obszarów tworzy kontekst teoretyczny dla projektu badawczego, który jest przedmiotem kolejnych części pracy.

Rozdział trzeci nosi tytuł „Metodologia badań własnych”. Autorka wybrała badania jakościowe w nurcie interpretatywnym. Jako metodą zbierania danych Pani Magister wybrała wywiad narracyjny. Autorka pisze, że przedmiotem jej badań są uwarunkowania rozwoju społeczno-zawodowego nauczycielek-logopedek, choć wydaje się, że lepiej byłoby uznać, że jest to postrzeganie przez nauczycielki-logopedki uwarunkowań własnego rozwoju społeczno-zawodowego. Doktoranta wyróżniła trzy cele pracy: poznawczy (wydobycie głębi kontekstów biograficznych badanych a dotyczących uwarunkowań rozwoju społeczno-zawodowego nauczycielek-logopedek (w aspekcie istoty i znaczenia roli nauczycielek-logopedek w środowisku edukacyjnym); praktyczny (zapropozowanie rekomendacji dla praktyki) oraz teoretyczny (opracowanie „opisu-mapy” uwarunkowań rozwoju społeczno-zawodowego nauczycielek-logopedek). Główny problem badawczy przyjął następującą postać: Jak

narratorki rozumieją/postrzegają własne uwarunkowania rozwojowe (społeczno-zawodowe) w aspekcie istoty i znaczenia roli nauczycielek-logopedek w środowisku edukacyjnym. Tak sformułowany problem główny wzbudza wątpliwości. Czy chodzi o istotę i znaczenie roli nauczycielek-logopedek w środowisku edukacyjnym, czy też o uwarunkowania rozwojowe funkcjonowania w roli zawodowej? Biorąc pod uwagę cel badań wydaje się, że problem główny powinien brzmieć: Jak nauczycielki-logopedki postrzegają uwarunkowania własnego rozwoju społeczno-zawodowego? Autorka wyróżniła także pięć problemów szczegółowych. Doktoranta nie sformułowała hipotezy badawczej, co jest właściwe dla badań jakościowych. Uczestniczkami projektu było 15 nauczycielek-logopedek. Doktoranta charakteryzując osoby badane odniosła się do wieku, stażu pracy, miejsca pracy, ukończonych studiów i w niektórych przypadkach, choć nie zawsze do stopnia awansu zawodowego. Ponadto nakreśliła sytuację rodzinną badanych. W tej części pracy, brakuje informacji dotyczących kwestii etycznych, takich jak chociażby: świadome zgody uczestniczek na udział w badaniach naukowych, przechowywanie danych z wywiadów i inne. Te kwestie wydają się istotne w tak prowadzonym projekcie naukowym.

Rozdział czwarty nosi tytuł „Rozumienie/postrzeganie własnych uwarunkowań rozwojowych w aspekcie istoty i znaczenia roli nauczycielek-logopedek w środowisku edukacyjnym”, w którym kolejne podrozdziały zawierają analizę danych stanowiącą odpowiedź na kolejne szczegółowe problemy badawcze. Prowadzone analizy odnoszone są do właściwie dobranej literatury przedmiotu. Ten sposób prezentacji i omówienia danych można uznać za prawidłowy. Autorka tej części rozprawy podaje jednak dane, które według mnie powinny zostać usunięte – na przykład nazwy uczelni na jakich studiowały uczestniczki projektu lub nazwy instytucji, w których pracowały i pracują. Nie jest to potrzebne do analizy badanego zjawiska. W raporcie z badań nigdzie nie powinny pojawiać się dane umożliwiające zidentyfikowanie osób udzielających wywiadów.

Pierwszy podrozdział rozdziału czwartego „Socjalizacja/edukacja (w tym poza i nieformalna), koegzystencja społeczna oraz funkcjonowanie narratorek w rodzinie pochodzenia i instytucjach edukacyjnych”, jest bardzo rozbudowany (liczy 62 strony) i stanowi odpowiedź na problem szczegółowy pierwszy. Autorka detalicznie omawia kwestię socjalizacji w rodzinie i drogę edukacyjną uczestniczek projektu. Biorąc pod uwagę, że celem poznawczym badań jest „wydobycie głębi kontekstów biograficznych badanych a dotyczących uwarunkowań rozwoju społeczno-zawodowego nauczycielek-logopedek”, a teoretycznym „opracowanie „opisu-mapy” uwarunkowań rozwoju społeczno-zawodowego nauczycielek-logopedek”, warto byłoby zapytać nauczycielki-logopedki jak one postrzegają znaczenie

wychowania w swoich rodzinach pochodzenia, socjalizacji i własnej drogi edukacyjnej dla rozwoju zawodowego. Doktoranta opisuje bowiem szczegółowo biografie narratorek prawie wcale nie odnosząc tych doświadczeń do ich aktualnego funkcjonowania w pracy.

Kolejny podrozdział „Relacje z innymi logopedkami, nauczycielami szkół, społecznością lokalną, przedstawicielami instytucji logopedycznych, kształcących i doksztalających oraz samorządowych”, zawiera - w odróżnieniu od poprzedniego - bogate informacje o uwarunkowaniach rozwoju zawodowego uczestniczek projektu i ich sposobów funkcjonowania w roli zawodowej.

W podrozdziale „Styl pracy nauczycielskiej/formy aktywności (strategie działania) nauczycielek-logopedek (narratorek)”, Doktorantka opisuje „indywidualne podpisy własnej działalności w pracy terapeutycznej” nauczycielek-logopedek oraz nakreśla ich identyfikację z wybranym sposobem pracy.

Z kolei w podrozdziale „Działalność nauczycielek-logopedek – w aspekcie zasad moralnych, hierarchii wartości oraz obowiązków – zobowiązań – powinności wynikających z pełnionych ról w środowisku edukacyjnym”, Autorka rozprawy poddaje analizie wypowiedzi uczestniczek, które mimo różnic uznają, że wartością jest dla nich dziecko a celem ich działań jest pomoc dziecku w rozwoju. W związku z tym swój sposób pracy dostosowują do potrzeb i możliwości uczniów.

Ostatni podrozdział rozdziału czwartego zatytułowany jest „Cel i sens oraz znaczenie aktywności społeczno-zawodowej nauczycielek-logopedek (narratorek). Refleksje w stosunku do własnej przeszłości oraz oczekiwania wobec przyszłości społeczno-zawodowej nauczycielek-logopedek (narratorek). Aktywność własna, zawodowa”. Doktorantka na podstawie analizy wywiadów podkreśla w nim, że nauczycielki-logopedki są przekonane, że ich aktywność zawodowa jest bardzo ważna, choć niejednokrotnie niedoceniana przez innych nauczycieli i bagatelizowana w placówkach oświatowych. Wiele uczestniczek projektu podejmuje różne formy doskonalenia zawodowego, rozwija kompetencje zawodowe, uaktualniając wiedzę i wzbogacając warsztat pracy.

Rozprawę wieńczą „Wnioski i Uogólnienia”, w których Autorka szczegółowo podsumowuje pozyskane dane odnosząc się do fragmentów wywiadów. W tej części rozprawy znajdują się również rekomendacje dla praktyki, które stanowią realizację celu praktycznego rozprawy. Tu jednak zdecydowanie brakuje powiązania rekomendacji z uzyskanymi wynikami badań. Na przykład Doktorantka zaleca prowadzenie superwizji dla logopedów/logopedek – co wydaje się słuszne – ale nie znalazłam w wynikach badań żadnego odniesienia/uzasadnienia do tego postulatu.

Na podstawie analizy rozprawy doktorskiej stwierdzam, że praca Magister Ewy Banasiak-Macherskiej „Uwarunkowania rozwoju społeczno-zawodowego nauczycielek-logopedek w narracjach biograficznych”, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i spełnia wymogi obowiązującej ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i na tej podstawie wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 26.03.2025 r.